Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Enhver Sit

Ugeblad
for
Politik og Kristendom.

Redigeret af Henning Jensen og Kristensen-Randers.

№ 24. Torsdag den 14. Juni 1888. 3. Aarg.

Indhold: Politiske Breve — Nutidsprædikener. — Om Enighed. — Herremænd og Bønder i Danmark. — Almueskolens Ordning. — Meddelelse. — Bekjendtgjørelser.

Politiske Breve.

X.

Naar Folk nu og i Fremtiden holder Grundlovsfester, maa dette selvfølgelig ikke opfattes, som om det er en Fest for Grundloven af 1866. Alle fornuftige Mennesker, og især alle sandshedskjærlige Mennesker, ere nu snart komne til Erkjendelse af, at den er ikke mere til. Jeg antager ogsaa, at alle frisindede Mennesker snart vil komme til Erkjendelse af, at jeg havde Ret, naar jeg for et Aar siden udtalte ved en Grundlovsfest, „at der var ingen Grund til at sætte Flor om sin Hat for den Sags Skyld". Thi ganske vist kan vi *for Øjeblikket* synes, at Grundloven af 1866 var en herlig Ting. Men ved nøjere Eftertanke maa man erkjende, at en Forfatning, der lægger Halvdelen af Magten i et aristokratisk Landsthings Hænder, den er ikke meget værd, og den vil under de nuværende sociale Tilstande, da Pengesækken har Magten, nødvendigvis føre til, at Rigmændene tager den Del af Grundloven de har Brug for, og lader Resten gaa Pokker ivold. — At dette nu har vist sig klart og tydeligt, er ingen Skade til. Den hele Ulykke, der er sket, er den, at vi har mistet en Forfatning, der ganske vist ved sin Fødsel tegnede godt, men som i sin Opvæxt blev forkludret 1866, og over hvis dødelige Afgang der nu ingen Grund er til at sørge. Vi er nu, politisk talt, nedfaret til de Dødes Rige, og det som det nu gjælder om, er at berede Jordbunden for en politisk Opstandelse.

Naar der derfor ogsaa i Aar er holdt Grundlovsfester baade af Højre, Venstre og Socialdemokrater hver for sig, saa er dette ganske i sin Orden. Det er i Virkeligheden hver sin Grundlov, de højtideligholde. Venstre tænker vel nærmest paa 5te Juni Grundloven, Socialdemokratiet paa en der gaar noget videre i Frihed, og Højre tænker paa Landsthings-Grundloven.

Af de kjøbenhavnske Fester var Højres den mærkeligste. Højre er nemlig for Øjeblikket det eneste Parti i Landet, der, politisk talt, prøver paa at holde Tungen lige i Munden, naar de taler om Grundloven. Med den alvorligste Mine af Verden forsikkrer de deres Folk om, at vi har Grundloven endnu. — At Højre „har" Grundloven, er der for saa vidt nogen Sandhed i, paa samme Maade som det er sikkert nok, at naar man har spist en Bøf, saa „har" man den.

Det er næsten fuldstændig umuligt for et Menneske, der har en lille Smule Sans for det komiske, at bevare sin Alvor, naar man læser Referaterne af Højres Grundlovsfester. Hvad siger man nu f. Eks. om dette: „Da Toget passerede Højbro og gik forbi Frederik den 7des Statue, brød Solen for første Gang gjennem Skylaget, og kastede sine Straaler hen over den konservative Klubs tætte Geledder, — for derpaa atter at forsvinde". — Hvilken Himlens Styrelse! Først dette, at Solen brød igjennem ved Frederik den 7des Statue, og saa, at den alene beskinnede den konservative Klub. Denne Forbindelse mellem Solen, Frederik den 7de og den konservative Klub, — jeg tilstaar, at af alle Grundlovsreferater jeg nogensinde har læst, er det det, der har gjort det dybeste Indtryk paa mig. Godt var det da, at den konservative Klub ikke fór til Himmels med det samme. — Kommandør Gjødesen talte for Kongen. Den Slags Taler kan man udenad i Forvejen, og den skal jeg derfor ikke opholde mig ved. „Ærefrygt, — Hæder, — Landets Styrelse, — delt Magten med sit Folk, — Kongens Skuldre, — stort Ansvar, — blankeste Skjold, — trofaste Undersaatter, — fulde Kjærlighed, — sam-

les i Enighed for Fremtiden, — nødvendige Offre for Fædrelandets Værn". — Dette var Opskriften.

Saa kom Professor Matzen. Det er ikke muligt at give hans Tale i kort Uddrag efter andre Referater. Den vrimler saadan af Grovheder, saa enten maa man have alt eller intet. Jeg vilde give meget til, at jeg engang kunde komme til at høre Hr. Matzen tale ved en Grundlovsfest. Han taler nemlig altid i Landsthinget i en Slags højtidelig Prædiketone. Dette kan nu gaa i det højtidelige Landsthing. Men at høre ham ved en gemytlig Grundlovsfest staa og rive Brandere og Grovheder af sig i denne Prædikestil, det maa være ganske usædvanligt morsomt.

Dermed var den gemytlige Del af Højres Fest forbi, og den alvorlige begyndte, da Justitsminister Nellemann skulde tale for Grundloven.

De fleste Venstremænd har en noget fejlagtig Opfattelse af Hr. Nelleman. Han antages i Reglen for at være en af de værste Provisorister. Dette er uden Tvivl en Fejltagelse. Det er ingen Hemmelighed, at han er en af de Ministre, der helst ønsker fredelige Tilstande, og han har, efter alt hvad man véd, været særdeles virksom ved de førte Underhandlinger. Det er ogsaa en afgjort Sag, at Hr. Nellemann i visse Retninger er en human Mand, og han havde i sidste Rigsdagssamling gjentagne Gange Lejlighed til at vise, at han interesserede sig meget for Lovforslag, der gik i human Retning. Han maatte et Par Gange anvende hele sin Indflydelse for at faa Landsthinget til at gaa ind paa saadanne Lovforslag. Han er tillige en særdeles dygtig og begavet Mand, og der er ingen Tvivl om, at han er en Minister, som Folkethinget i adskillige Retninger vil kunne have et frugtbart Samarbejde med. I det hele vil jeg sige, at under de nuværende enevældige Tilstande faar vi vanskelig en Minister, som vi kan være bedre tjent med, end med Hr. Nellemann. Man tænke sig, om han f. Eks. blev afløst af Prof. Matzen!

Jeg véd godt, at mange Venstremænd vil betragte det som et Slags Højforrædderi, at jeg offentlig roser en af de nuværende Ministre i visse Retninger. Men det faar ikke hjælpe. Hvad der er sandt, det bliver sandt, og man skal ogsaa give sine politiske Modstandere hvad Ret er. Dette har hverken Højre eller Venstre hidtil gjort. Man har paa den modbydeligste Maade fra begge Sider trukket hinandens Personer ned i Snavset, og med Flid har man villet give sine Læsere det Indtryk, at ens politiske Modstandere vare Slyngler og Undermaalere tilhobe. Og dette har baade Højre og Venstre gjort, uagtet de meget godt vidste, at det slet ikke var sandt. — Det hørte med til en af mine Overraskelser, da jeg blev Rigsdagsmand, — jeg har haft adskillige Overraskelser, — at Højre og Venstremænd paa Rigsdagen talte i en hel anden Tone om hinanden, end i Blade og paa Møder. Der er naturligvis enkelte daarlige Undtagelser til begge Sider. Men som Regel betragtet, véd Rigsdagsmændene af de forskjellige Partier meget godt at vurdere hinandens gode Sider. Men det er en modbydelig Trafik, *privat* at anerkjende en Mands gode Sider, og *offentlig* kun at skjælde Manden ud. Det bevirker, at man ikke alene selv efterhaanden bliver gjennemsyret af Løgn, men man bidrager ogsaa sit til, at alle Mennesker, som staar i et fjærnere Forhold til Politiken og de politiske Personligheder, de faar et fuldstændig falsk Indtryk af disse. — Der er, efter hvad jeg kan skjønne, ikke mange Synder, der er større end den, at give Folk et vitterligt falsk Indtryk af et andet Menneske. Naar man *selv tror* paa det Billede man giver af en Mand, saa er det en ærlig Sag, naar man gjør det saa sort som muligt. Men naar man *ikke* selv tror paa det, saa er det en Forbrydelse. Det er et Slags Mord; thi med koldt Blod, efter kløgtig Beregning, gaar man hen og giver Folk et Billede som man véd er falsk, af en Mand. Men dette er jo i Virkeligheden i en vis Forstand at slaa Manden ihjel. — Og saa er Modsætningen den, at man skamroser sine egne Meningsfæller, eller da dem man er særligt gode Venner med. — Det er utrolige Forbrydelser, der er begaaet og daglig begaas i begge disse Retninger. Som sagt! saalænge det gjøres i god Tro, saa er det forsvarligt. Men det gjøres tit med den fuldeste Bevidsthed om, at det er Løgn. Er der noget, der kan bidrage til at demoralisere ikke alene det politiske Liv, men hele Folkets Liv, saa er det dette. — Det vil sandsynligvis være haabløst at prøve paa en Forandring heri. Det Vensteblad, der vil prøve paa, offentlig at sige hvad godt der med Sandhed kan siges om Højres ledende Mænd, vil sandsynligvis være dødsdømt, og det Højreblad, der vilde prøve paa det samme om Venstres ledende Mænd, vilde sikkert faa samme Skjæbne. Men det faar ikke at hjælpe. Et Forsøg maa der gjøres paa at give „Enhver Sit". Mislykkes det en og to Gange, saa lykkes det vel den tredje. Og det er klart, at lykkes det aldrig, saa ender alt politisk Liv i den fuldstændigste Demoralisation, og det at være Poliker, det bliver det samme som at være Løgner af Profession.

Læserne maa undskylde, at jeg ganske er kommet bort fra Højres Grundlovfest. Men det hører jo med til en Brevskrivers Rettigheder, naar man faar fat paa en ny Ende, da at spinde paa den et Stykke, og saa at tage fat paa den gamle. — Jeg blev færdig med Hr. Gjødesen og Hr. Matzen. Hr. Gjødesens Tale gav intet Bidrag til at belyse hans egen Personlighed. Det gjør Kongetaler aldrig. Tag 10,000 Kongetalere, fra Øst, Vest, Syd og Nord, fra et hvilken som helst Aarhundrede og et hvilken som helst civiliseret Folkeslag. De er allesammen ens. Lad det være Højre, der holder dem, eller Venstre — det gaar altid paa den samme Melodi. Kongetalernes Harpe har kun én Streng. Men den klinger ogsaa saa sødt, saa den faar alle beslægtede Strænge til at dirre. — Saa omtalte jeg Hr. Matzen. Jeg gjorde det kort, thi med min bedste Villie kan jeg ikke finde Hr. Matzens Dyder. Men jeg tror heller ikke at Hr. Matzen er ond. Han er morsom, han skal tages fra den gemytlige Side.

Jeg standsede ved Hr. Nellemanns Grundlovstale. Men da Brevet allerede har faaet en passende Længde,

maa jeg standse for denne Gang. Kun det vil jeg sige allerede nu, at Manden selv utvivlsomt er meget bedre end Talen.

Nutidsprædikener.

De Prædikener, som jeg af og til lader trykke her i Bladet, ere fra forskjellige Sider Gjenstand for Angreb, baade i kirkelige og verdslige Blade, ligesom det er mig bekjendt, at de, saavel ved mere private, som ved offentlige Møder, undertiden gjøres til Gjenstand for Kritik. Paa den anden Side faar jeg mange Vidnesbyrd om, at der ogsaa er dem, der er glade ved dem.

Jeg skal i den Anledning gjøre nogle almindelige Bemærkninger om det at prædike.

Der er skrevet en hel Del Bøger: Om den Kunst at prædike. Jeg har ikke læst ret mange af dem, og agter det ikke heller. Jeg tror det er af den Slags „Kunster", som man ikke kan lære fra sig, og heller ikke lære af andre. Man kan lære, hvordan man skal staa paa Prædikestolen, naar man skal tale højt og naar man skal hvidske, naar man skal bruge sit Lommetørklæde, og naar man skal fælde Taarer. Men skjøndt jeg ikke nægter, at alle disse Hundekunster endnu staar i temmelig høj Kurs hos mange, saa haaber jeg dog, at den Tid ikke er fjærn, da alle Mennesker sér hvad det er: et tomt, modbydeligt Skuespil. Der var en Gang en gammel, skikkelig Præst, der i fuldstændig god Tro sagde til mig: „En Præst bør være noget af en Skuespiller." Jeg mener nu, at det er det værste en Præst kan være noget af. Men dette er ganske rigtig en Fordring, der stilles af en stor Mængde Kristne, og saalænge der er nogen der stiller den Fordring, vil der ogsaa være nogen der efterkommer den.

Man har stødt sig over, at jeg har kaldet mine Prædikener: Nutidsprædikener. Grunden til, at jeg har gjort det er den, at jeg vilde gjerne give dem en saadan Form og et saadant Indhold, saa det kunde ses, i hvilket Aarhundrede de er skrevet. De allerfleste Prædikener er nemlig af den Beskaffenhed, at det er fuldstændig umuligt at se, til hvilken Tids Mennesker de er holdte. De kunde omtrent lige saa godt være holdt paa Ansgars eller Hans Tausens Tid som i vore Dage. Nu ved jeg nok, at dette af mange, baade Præster og Kirkegængere, anses som en Fuldkommenhed. Thi, siger man, er Kristendommen maaske ikke altid og allevegne den samme? Er det ikke netop det store, at alting omskiftes og forandres, men „Guds Ord" det er altid ens. Dette er nu baade sandt og ikke sandt. Kristendommen er en Livsmagt. Den er, som Jesus siger, et Frø, der vokser op og bliver til et Træ, i hvilket Himlens Fugle bygge Rede. Men dette vil sige, at den gjennemgaar en Udvikling. I Frøet af et Bøgetræ er paa en vis Maade hele Bøgetræet tilstede. Men der er alligevel Forskjel paa Frøet og Bøgetræet. Og der er Forskjel paa Bøgetræet i sine forskjellige Aldere. Det er det samme hvert Aar, og det er et andet hvert Aar. Thi det er voxet. Det har suget nye Kræfter af Jordens Safter, af Sol og Vind, og Dug og Regn. Og saadan er det ogsaa med Kristendommen. Den er kommen af et Frø, som blev saaet for godt 1800 Aar siden. Og der var Livskraft i det, det *kunde* vokse. Og at det voksede, det skulde vise sig deri, at det bestandig fik en ny Skikkelse, eftersom det sugede Næring til sig af det Menneskeliv, som det skulde beskytte mod Stormene. Thi det er det ejendommelige ved Kristendommen, at paa den ene Side skal den udvikle sig af og ernære sig ved det Menneskeliv, som den lever iblandt, og paa den anden Side skal den beskytte og opholde dette Menneskeliv. Og gjør den ikke det ene, saa kan den heller ikke gjøre det andet. Dersom Kristendommen ikke udvikler sig med Menneskelivet, saa vil den ogsaa være ude af Stand til at beskytte det. —

Hvorfor er Kristendommen for Øjeblikket saa magtesløs som den vitterlig er? Hvorfor se vi det uhyre Frafald fra den paa alle Kanter? Thi det er ikke alene de dygtigste, selvstændig tænkende Mennesker, de saakaldte store Aander, der mere og mere vender den Ryggen, men det er ogsaa Befolkningens store Masse, særlig blandt Arbejderne. Og største Delen af Mellemstanden staar med en vis kølig Ligegyldighed overfor den. Hvoraf kommer dette? Ganske simpelt deraf, at man har taget Kristendommens Frø op af Jorden og lagt det ned i en Skuffe, eller man har lagt det ned i en Urtepotte med en Smule gammel, muggen Jord i. Man har med andre Ord ikke villet lade den paavirke af Sol og Dug og Vind og Regn, man har ikke turdet lade den komme i Berøring med den frie Jordbund, saa den hvert Foraar kunde suge nye Safter til sig. — Den menneskelige Viden voksede. Og hver Gang Videnskaben begyndte at opdyrke en ny Mark, saa kom de kristne Præster og lyste Forbandelse over den, i Stedet for at de skulde have givet Tid og set, om ikke Kristendommen kunde suge ny Næring ogsaa fra den Mark. — Saa tog Videnskabsmændene og de store Aander Afsked med Kristendommen. Og den menneskelige Elendighed voksede. Krig og Uretfærdighed efter en bestandig større Maalestok, umaadelig Rigdom overfor endeløs Fattigdom. Og de kristne Præster, som skulde have lyst Forbandelse over alt dette, de sagde, at det var „Guds Orden". Saa tog alle de, hvem disse Tilstande særlig gik ud over, deres Stav, og vendte Kristendommen Ryggen. Og vi undre os over det, vi kan ikke forstaa, hvordan det hænger sammen. Men det gaar ganske naturligt til. Naar man vil lægge Kristendommens Frø ind i et Skab, der er lavet i det 16. Aarhundrede, eller naar man vil lade den staa i en Urtepotte, hvor Jorden ikke er bleven fornyet i 300 Aar, saa kan den ikke vokse.

Hver Tid maa have sin ejendommelige Opfattelse af Kristendommen, hvis vor Opfattelse af den virkelig skal være levende. Og denne Opfattelse maa staa i

Forhold til selve Tiden. Og det er Opgaverne for den kristelige Prædiken at skabe en Kristendomsopfattelse, som passer til den Tid og til den Slægt. Hver Slægt ser med forskjellige Øjne paa Jesus Kristus og har et forskjelligt Øre at høre med. Og tager den kristelige Prædiken ikke Hensyn hertil, saa vil det ganske simpelt ende med, at de som har de bedste Øjne og de mest lydhøre Øren, de vil lukke baade Øjne og Øren for den. At prædike nu, som der blev prædiket paa Ansgars Tid eller paa Luthers Tid, det er det samme som at prædike kun for de Mennesker, der staar paa samme Udviklingstrin som Ansgar og Luther. Men der er løbet meget Vand til Stranden siden hine Dage. Og at prædike nu, som der blev prædiket for 50 Aar siden eller for 10 Aar siden, det er at prædike kun for dem, der er enten 50 eller 10 Aar tilbage i Tiden, altsaa for Efternølerne. Den apostoliske Prædiken og Luthers Prædiken, det var ikke en Prædiken for Efternølerne, men for Fortravet af den Tids Slægter. Men vor Tids Prædikener, det er hovedsagelig en Prædiken for Efternølerne. Men det er ikke Prædikenens Opgave at staa stille med dem, der „marschere paa Stedet", men det er dens Opgave at være foran og faa Folk til at følge med. Den kristelige Prædiken maa følge de nye Veje og ikke de gamle, thi ellers gaar Slægten vild paa de nye Veje. Men den gaar alligevel ad dem. Det kan ikke nytte, at vi staar og vil forhindre en Slægt i at gaa ind paa en ny Vej. Den gaar alligevel. Vi har Valget mellem enten at følge med og se at kaste Kristendommens Lys over den nye Vej, og at faa Folk til at vandre kristeligt paa den, — eller at staa tilbage iblandt Efternølerne, indtil vi tilsidst staar alene.

En kristelig Reformation fremkommer derved, at der kommer nogle kristne Mænd, som forstaar at følge Slægten ind paa en ny Vej. Saa gaar man et Stykke frem ad den, indtil ogsaa den bliver for gammel. Men længe efter at den er bleven gammel, og Slægten har begyndt at slaa ind paa en ny Vej, staar vi Præster gjerne endnu paa den gamle Vej, og bilder os ind den er ny. Nu har vi staaet i 300 Aar paa den lutherske Reformations Vej, og vi tror endnu det er en ny Vej. Men største Delen af Menneskeslægtens Tog er derfor ogsaa draget os forbi. Og de der er draget os forbi, de drager ikke frem under Korsets Fane. Det staar ikke længer, hvor det skulde staa, i Fortroppen, men det staar i Bagtroppen.

Det er derfor sikkert nok, at er der noget, der trænges til i vor Tid, saa er det Nutidsprædikener. Men lige saa sikkert er det, at de jeg skriver, er meget ufuldkomne. De skulde skrives af en kristen Mand, der stod paa Højdepunktet af vor Tids Viden, og som forstod denne Tid, fordi han elskede den med alle dens Bevægelser, al dens Gjæren og Uro. Men det er netop Ulykken, at de der staar paa Højdepunktet af Tidens Viden, de er enten ikke Kristne, eller hvis de er det, saa forstaar de ikke Tiden, fordi de ikke elsker den. — Mine Prædikener ere lette at kritisere. Men jeg trøster mig med, hvad en lærd theologisk Professor, der døde for ikke mange Aar siden, sagde, da han engang havde hørt en Biskop prædike. Thi da han blev adspurgt, hvad han syntes om den, saa svarede han tørt: „Jeg fandt 90 Kjætterier i den." — Kan nogen finde lige saa mange i mine, saa er det dem vel undt.

Jeg skriver ikke for lærde Folk. Men der er i vore Dage ikke saa faa Lægfolk, der gaar med mange lignende Tanker, som jeg selv har. For dem skriver jeg.

Om Enighed.

„Hys, hys" — siger nogle Venstremænd — „tie stille med den fæle Snak om *selvstændige Arbejderforeninger*, — det fører jo bare til *Splid i Venstre* og til en *Kløft mellem Bønder og Arbejdere*. Arbejderforeninger kan være gode nok, men Bønderne skal have Haand i Hanke med Ledelsen, for de har den største Udvikling, og de to Klassers Velvære kan ikke skilles ad."

Det er den gamle Historie. Saa længe Venstre har været et Parti, har man hørt den Snak om *Splittelse* hver Gang der har været Tale om at udrette noget. Om vi saa hver Dag slaas paa Kniven, skal det dog aldrig fejle, at vi overfor et nyt Arbejde kører op med den syndige Splittelse og Uenighed, det vil bringe over vore Hoveder.

Men Ingen undgaar sin Skæbne. Trods al Frygt og Forsigtighed og trods alle de ny Tanker, der er dræbt i Fødselen for den kjære Enigheds Skyld — eller maaske netop derfor — har der uafbrudt været Slagsmaal i Venstre, og for Øjeblikket ryger Fjerene om Ørerne paa os saa lystigt som nogensinde.

Ligesaa med Standsforskjellen.

Der er tilvisse talt meget Ondt om den under den Forudsætning, at den ikke naaede længere ned i Samfundet end til Præstegaarde og Herregaarde. Men over det Skæl, der fandtes og findes mellem Arbejdere og Bønder, har man dækket saa godt som muligt. Det skulde ties ihjel. Bønder og Arbejdere blev med Vold og Magt rørt sammen i én Gryde. Saa er Frugten bare blevet den, at Standsforskjellen har voxet sig stor og stærk, for den trives bedst i Mørket.

Det er al Ros værd, at Arbejderne paa Valgdagen har stemt saa trolig med Venstre, som dog egentlig til syvende og sidst har været Bøndernes Parti. Men hvis man derfor tror, at der er Fred og ingen Fare, saa tager man fejl. Man har ofte kunnet høre en svag Knurren. Og i de senere Aar er der tyndet en Del ud i Venstres Arbejderrækker. Vel er det sandt, at Højres Penge har besørget denne barbariske Lugning. Men det er ligesaa sikkert, at *Skællet mellem Arbejdere og Bønder* har været en dygtig Medhjælper ved dette Arbejde. Mange Landarbejdere slutter nemlig som saa: Vi har lige saa meget eller lidet at vinde af Højre som

af Venstre, og saa er det rimeligt, at vi gaar med dem, der betaler bedst.

Det er naturligvis ikke rigtig at gaa efter Pengene i slige Spørgsmaal, hvis ikke den haardeste Nød tvinger En til det. Men ellers kan der være *noget i det*, som Drengen sagde, da han skulde tærske om. Thi naar Højre sejrer, saa vil Godsejere og Embedsmænd skumme Fløden, hvad de da allerede gjør, — og hvis Venstre havde sejret tidligere, var Fordelen rimeligvis blevet Bøndernes. Arbejderne faar ikke noget, før de selv lukker Munden op.

Det er i de daglige økonomiske Forhold mange Steder kommet dertil, at Landarbejderne foretrækker Herremændene for Bønderne, hvad der dog i Reglen næppe er Grund til. Men det er forklarligt derved, at de to Parter har set sig vrede paa hinanden i det fælles Bur. Der er noget drilagtigt ved dette, saaledes at blive sat i Bur sammen med en stærkere Person, med hvem man ikke har fælles Grundlag. Og Landarbejdernes daglige økonomiske Krav gaar jo netop lige imod Bøndernes. Arbejderne vil gjerne have det mest mulige for deres Arbejde, — de har jo kun den ene Vare at handle med Og Bønderne synes paa deres Vis, at de har den sidste Hvid behov, saa de vil gjerne trykke Lønnen nedad. Men rører man saa disse naturlig modsatte Krav sammen i en Vælling, saa skærper man bare Modsætningen. Det ser maaske kønt ud fra Overfladen, men det er kun en kalket Grav.

Vi er aldrig naaet ret vidt med at samle Landarbejdere i Venstres Foreninger, vi har intet haft at byde dem der, og de har ikke følt dem hjemme der, hvor Bønderne ganske naturlig fører det store Ord. Men hvor de alligevel er havnet i disse Foreninger, har man særlig i Landets rigeste Egne let kunnet skimte Graven under Kalken. Det fejler sjælden, at der ved smaa lukkede Møder i slige Foreninger kommer Rivninger om Arbejdsforhold -- pæne Hentydninger fra Arbejderne om Proprietærer og andre Højremænd, men dog saadan, at Bønderne lugter Lunten og giver Svar paa Tiltale. Selvfølgelig kommer Arbejderne med Overdrivelser lige saa vel som Bønderne. Men det viser ligefuldt, at en saadan Enhed hviler paa et falsk Grundlag. Og paa en Løgn er det i hvert Fald ikke raadeligt at bygge et politisk Parti. Thi skal et saadant Parti i vore Dage have nogen Fremtid, maa det først og fremmest have et fast og ensartet økonomisk Grundlag.

Det er med Bonden og Arbejderen, som det er med Hunden og Katten. Til Tider er de Perlevenner, men kort efter kan de sidde ved Fadet og blive arrige paa hinanden, og saa vanker der Dask. I Begyndelsen maa Kattekillingen bære Pryglene hjem, men efterhaanden som han lærer at bruge sine Kræfter, maa Hunden dele Byrden med ham. Og naar de saa blot spiser af hver sit Fad, kan de meget vel enes om at jage fremmede Køtere paa Døren.

Der vil sikkert efterhaanden kunne jævnes noget paa Kløften mellem Bønder og Landarbejdere, — og det vil i hvert Fald være nødvendigt, at de enes om en fælles Politik. Men Maalet kan kun naaes derved, at hver rejser sine Krav. Naar Landarbejderne har deres egne Foreninger, deres Repræsentanter paa Rigsdagen og deres egne Blade, — saa kan de gjøre fælles Sag med Bønderne ved Arbejdet paa Reformer, ligesom Socialdemokratiet og Venstre nu følges ad, skjøndt det er to meget forskjellige Partier. Som to selvstændige Venner, der af og til giver hinanden en Haandsrækning, vil de to Klasser af Landboere være uimodstaaelige i vort Samfund. — Men det kan kun gaa til en Tid, at den ene Part selv siger hvor Skabet skal staa, medens den anden blot følger efter som en lydig Slave. Slaven vil engang gjøre Oprør, jo mere Baandene har strammet, des føleligere bliver Bruddet, og begge Parter taber i den store Kamp, hvor det ikke kommer an paa *Enhed*, men paa *Enighed*.

Naar Landarbejderne danner Foreninger, vil de hverken *splitte* eller *grave Kløfter*, men de ønsker heller ingen unaturlige Ægteskaber, — og to Foreninger, der arbejder mod samme Maal, er sikkert mere værd end den, hvori Borgerkrigen stadig raser.

Men under alle Omstændigheder er det en Trøst, at *Spliden* ikke let kan blive mere ondartet, end den allerede er.

J. P. Sundbo.

Herremænd og Bønder i Danmark.

Af N. J. Nørlund.

IX.

Vornedskabets Ophævelse. Stavnsbaandets Indførelse og Løsning.

Som tidligere omtalt blev alle de Lovbestemmelser, som Kristjern d. 2den havde udstedt for at sikre den vornede Bondestand mod Herremændenes Overgreb, fuldstændig tilintetgjorte ved Frederik den 1tes Haandfæstning. Dog synes det, som om denne Konge har haft til Hensigt at forny sin Forgængers Bestemmelser angaaende Vornedskabet. Der findes i hvert Fald et Brev fra ham derom; men Brevet blev ved Rigsraadets Mellemkomst aldrig offentliggjort og fik saaledes ingen Virkning. I det følgende Aarhundrede skete ingen Forandring, uden at Trykket efterhaanden blev haardere og haardere. 1634 gjorde Kristian den 4de et Forsøg paa at ophæve Vornedskabet, men Forsøget strandede paa Herremændenes Modstand. Ved Statsomvæltningen 1660 tilintetgjordes Herremændenes *politiske* Magt, men deres *økonomiske* Magt beholdt de ubeskaaret, og Bondestandens Bønskrift til Kongen om Udfrielse fra Trældomsaaget blev ikke taget til Følge. I Bønskriftet fremhævedes saavel Herremændenes fordelagtige Handeler med Kronen, som deres Undertrykkelse og Udplyndring af Bønderne. Det hed bl. a.: „Dersom Eders Majestæt ved tro Mænd af ringe Stand vilde lade undersøge, hvorledes tilstaar, da skulde erfares, hvorledes Eders Majestæt er i slige Mageskifter

bleven bestjaalen, formedelst det vor Adel, det begjærte, det vor adelige Lensmænd, som sig derover skulde erklære, det vor Adel, som Ligningen skulde gjøre og Sagen videre i Kancelliet befordre, og den ene adelige gjorde ikke den anden, sin Broder eller Svoger imod, hvorover den fattige Bonde, hvor meget han end bad for sig og tilbød, enten ikke blev hørt eller og slet ikke fik Lov at tale. Men eftersom nu Eders Majestæt, Gud være lovet, har baade Ret og Magt til sligt Gods igjen at lade annamme, kunde Eders Majestæt bevise en stor Naade, Riget til stor Bestyrkelse, og ere vi derfor underdanigst begjærende at Eders kgl. Majestæt sine fattige Undersaatter vilde redde fra dette Trældomsaag. Ogsaa var det højlig at ønske, om Eders Majestæt ikke vilde tilstede adelige Lensmænd herefter at faa Regjering over Bønderne, disse til Fordærvelse; thi Bonden, som haver enten Okse eller andet, som de begjære, maa det afstaa for halv Værd, undertiden for slet intet, saafremt han ikke vil hades, fængsles og ilde mishandles, foruden anden Misbrug, som nu ikke tør nævnes. Vi forvente allerunderdanigst, at Eders kgl. Majestæt denne vor ydmyge Begjæring i Naade optager og med et naadigt Svar os fattige og undertrykte Undersaatter trøste vil. Slig kgl. Naade vil Gud den højeste belønne."

Enevælden blev indført. Statsforvaltningen undergik gjennemgribende Forandringer, men Vornedskabet og dermed Trykket paa Bondestanden blev ikke hævet. Frederik den 3dje beholdt Magten for sig selv. Det Lysglimt, som havde vist sig for Bondestanden, forsvandt hurtigt og efterfulgtes af over et Aarhundredes Mørke.

Historien tegner kun Folkenes Skæbner i store Træk, med det enkelte Individ befatter den sig ikke, uden for saa vidt han spiller en Forgrundsrolle. Den enkelte, der skjuler sig i Mængden, forbliver upaaagtet. Hans Liv, hans Arbejde, hans Kampe, hans Lidelser, hans Sejre eller Nederlag, hans Lyst, hans Smerte — alt dette er for største Delen hans egne Hemmeligheder, som han tager med sig i Graven. Hvor mangen Kamp, der er kæmpet, hvor megen Uret, der er taalt, hvor mangt et Liv, der er henslæbt i trælsomt Slid uden nogen Sinde selv at kunne nyde Frugterne deraf, hvor megen Bitterhed, der er kvalt, hvor megen Smerte, der er lidt af de vornede og stavnsbundne danske Bønder under Herremandsaaget i samfulde 300 Aar lader sig derfor ikke sige. Kun af de enkelte Tilfælde, vi kjende, og af alt hvad ellers Historien beretter fra disse Tider, er man i Stand til at forme et Billede af Tilstanden i store Træk.

Vi vende tilbage til Historien. Under den følgende Konge (Kristian d. 5te) oprettedes en ny saakaldt højere Adel med Titler af *Grever* og *Baroner*. Til et Grevskab hørte 2500 Tdr. Hartkorn, til et Baroni 1000 Tdr. Disse nye Adelsmænd, af hvilke de fleste var indvandrede Tyskere, fik enduu flere og større Rettigheder, end de gamle, bl. a. udvidet Skattefrihed. Hoveriet steg paa Grund af de store Hovmarker, som lagdes under de ny oprettede Sædegaarde, og Vornedskabet blev endnu mere bindende, end det før havde været. 1682 blev det bestemt: „at ingen Bonde (eller Enke) maatte fraflytte sin Gaard, saa længe Herremanden agtede ham god nok til samme Gaard, at forestaa, men hvilken Bonde, som forsidder eller forlader sin Gaard og ikke retter sig efter Loven, maa Herremanden levere til Bremerholm *) der at arbejde et Aar i Jærn." Disse Bestemmelser gjorde Bonden fuldstændig retsløs og udsatte ham for de største Vilkaarligheder fra Herremandens Side.

Under Frederik den 4de ophævedes Vornedskabet. 21. Februar 1702 udkom en Forordning, hvori det fastsattes: „at alle Bønder som var fødte efter denne Konges Regjeringstiltrædelse, 25. August 1699, tillige med deres Afkom skulde til evige Tider være fri for Vornedtvang og Fødestavnstiltale," saa de frit kunde nedsætte sig, hvor de vilde. Ganske vist vilde der hengaa en Snes Aar, inden denne Frihed fik nogen virkelig Betydning, men Forældrene kunde dog nu i det mindste haabe paa en lykkelig Fremtid for deres Børn. Desuden blev der truffet adskillige Bestemmelser for at lette Tilstanden for de vornede og sikre dem mod Herremændenes Vilkaarlighed.

Desværre varede Glæden herover kun kort. Aaret i Forvejen havde samme Konge udstedt en Anordning angaaende Oprettelsen af en Landarmé paa 18,000 Mand. Landet blev inddelt i Lægder og hvert Lægd skulde stille en Soldat. Tjenestetiden varede i 6 Aar, dog med et mindre Antal Øvelsesdage om Aaret; men i de 6 Aar maatte ingen Soldat fraflytte sin Fødestavn. Herremændene fik Lov til paa deres Godser at udskrive til Soldat, hvem de vilde, og mangen Herremand benyttede sig heraf til at presse Penge af de Bønderkarle, som ønskede at slippe for Tjenesten, og som kunde betale noget derfor. 1724 blev Herremændenes Rettigheder yderligere udvidede; men først under Kristian den 6te indførtes det *egentlige Stavnsbaand*, som ikke blot afløste Vornedskabet paa Sjælland, Laaland, Falster og Møen, men strakte sig over alle danske Provinser med Undtagelse af Bornholm. Sjælden har nogen Konge handlet saa stik imod sine egne Ordre som Kristian den 6te. Han begyndte som Bondens Velgjører og endte som hans haardeste Undertrykker. Faa Dage efter hans Regjeringstiltrædelse 1730 ophævede han Landeværnet, fordi det havde vist sig, „at det var bleven Landet i Almindelighed og det unge Mandskab i Særdeleshed en stor og utaalelig Byrde." Da denne Ophævelse og dermed følgende Frihed havde til Følge, at mangfoldige Bønderkarle opsagde deres Tjenester og flyttede bort fra deres Fødestavn, ja endog forlod Landet, udkom allerede i Foraaret 1731 en Forordning, hvori det under Straf af Fredløshed blev forbudt at forlade Landet, ligesom det blev forbudt enhver Bonde at fraflytte sin Gaard uden Herremandens Tilladelse. Hvo, der handlede herimod, skulde forfølges som Rømningsmand. Denne

*) Bremerholm var en Tvangsarbejdsanstalt i Kjøbenhavn, med Rettersted og Fangekirke.

haarde og uventede Tvang oven paa den korte Frihed havde til Følge, at en Mængde trodsede Forbudet og søgte at slippe ud af Landet. For at hindre dette, blev der sat Vagt ved Grænser og Færgesteder, de flygtende blev paagrebne og straffede strængt. 1733 blev Landeværnet gjenoprettet i skærpet Form. Alt Mandskabet mellem 14 og 36 Aar blev indskrevet i Ruller og ingen Soldat maatte i disse 22 Aar forlade sin Fødestavn. Herremændene fik Udskrivningsret paa deres Godser. De fik desuden Ret til at lade Karle, som havde tjent dem i 8 Aar, men som de ikke fandt dygtige nok til at overtage en Gaard, udskrive til Tjenesten, — ja de fik endog Ret til at lade Karle, som tjente til deres 18de eller 19de Aar „uden at beflitte sig paa saadan Kundskab at de kunde stædes til Sakramentet og derefter indrulleres som Voksne," hensætte „i Hullet" paa Vand og Brød, og hvis dette ikke hjalp, udlevere dem til Fæstningsarbejde eller sende dem til Vestindien som Soldater. Nogle Aar senere blev Udskrivningstiden forlænget til det 40de Aar, ligesom det blev fastsat, at Godsejernes Stavnsret over de unge Bøndersønner allerede skulde begynde med det 9de Aar. Kort efter udkom en Forordning, hvorved det udtrykkelig blev forbudt nogen Soldat at nedsætte sig paa noget andet Gods end det, hvorfra han var udskrevet, „hvor han skulde være pligtig Gaard at antage." Samtidig fik Herremændene Ret til at omdanne hele Landsbyer til adelige Sædegaarde, hvorved Kronen led Tab i sine Indtægter, og Bøndernes Hoveri forøgedes. Denne Tilladelse blev dog efter 9 Aars Forløb taget tilbage. Under den følgende Konge blev det bestemt, at Stavnstvangen allerede skulde begynde med det fyldte 4de Aar, ligesom der blev gjort Forsøg paa at stavnsbinde Døtrene og at afhænde Bønderne med Gaarden ligesom Kvæg og Gods, hvilke Forsøg dog blev kvalte i Fødselen. Imidlertid blev der dog under denne Konge ad privat Vej gjort adskilligt for at lindre Bondestandens trykkede Kaar. Enkelte udmærkede Mænd, deriblandt *Henrik Stampe*, talede med Varme de undertryktes Sag, og enkelte Herremænd overlod deres Bønder Gaardene som Arvefæste og skjænkede dem Frihed for Hoveri. I sin Helhed var dog Bondens Vilkaar de samme som før. *Struenses* Bestræbelser for at faa Stavnsbaandet hævet tilintetgjordes ved hans Fald, og det Guldbergske Ministerium tog Parti med Godsejerne mod Bønderne.

Endelig oprandt under Frederik den 6te Frihedens Dag. 25. August 1786 nedsattes en Kommision, som skulde undersøge, ved hvilke Midler Bondestandens Vilkaar kunde forbedres. Lederne i denne Kommision var Grev *Reventlov* og *Kristian Kolbjørnsen*, og disse understøttedes kraftigt af Ministeren *Andreas Peter Bernstorf*. 20. Juni 1788 udkom den mindeværdige „uigjenkaldelige og uforanderlige" Forordning, i Følge hvilken Stavnsbaandet straks løstes for alle bondefødte, som var under 14 og over 36 Aar og for Resten 1. Januar Aar 1800.

Hermed sluttes disse Artikler. Hensigten med dem har været at give en nogenlunde sammenhængende Skildring af den danske Bondestands Vilkaar i tidligere Tider, for derved at bidrage til, at danske Bønder paa Hundredaarsdagen for Stavnsbaandets Løsning kan vide nogen Besked om, hvorledes deres Forfædre have levet. Vi haaber, at denne vor Hensigt i nogen Maade maa være naaet.

Kjøbenhavn i Juni 1888.

Almueskolens Ordning.

I en lang Aarrække har Ordningen af vort Almueskolevæsen været et af de mere betydningsfulde Spørgsmaal, som har været gjort til Gjenstand for offentlig Drøftelse. En gjennemgribende Reform er vel endnu utænkelig under vor nuværende sørgelige politiske Stilling. Men det er meget at haabe, naar bedre Tider indtræffer, at denne Sag da hører til de første, som bliver tagne under Behandling til Gjennemførelse.

Det er med nærværende Hensigten af lægge et Ord ind for et Par — som jeg tror — Grundpiller vort lavere Undervisningsvæsen, til hvilke der er taget intet eller i alt Fald kun alt for lidt Hensyn i de Skolelovforslag, som senest ere fremkomne, saavel Fischers og Scavenius's som Bergs.

Som bekjendt hviler Almueskolens nutidige Ordning i det væsenligste paa Skoleloven af 29. Juli 1814. Hensigten var den Gang, at alle Medlemmer af Statssamfundet, saa vidt gjørligt, kunde komme i Besiddelse af et vist Maal Kundskaber: nogenlunde Færdighed i Læsning, Skrivning og Regning, samt faa et religiøst Begreb gjennem Kjendskab til Lærebog og Bibelhistorie. Ordningens Særpræg var, at den gjorde Skolesagen *kommunal*, og at den paabød *Skoletvang*.

Denne Frederik den sjettes Skolereform var sikkert et ganske ypperligt Arbejde og fuldstændig svarende til Tidsforholdene. Statskassen var bundfattig; derfor kunde den ikke tage sig paa at lønne Lærerstanden. Folkets store Mængde var sløv, dorsk og uvidende, og havde endnu ikke faaet Blikket hævet og Ryggen rettet efter Herremandsaaget. Derfor er det forklarligt, ja naturligt, at Kongen fandt det formaalstjenligst at paabyde Tvang.

Og der kan ikke siges andet, end at Skolereformen af 1814 bragte et godt Resultat. Tvangssystemet viste sig virkelig brugbart og heldigt. Frugten blev, at vort Lands Befolkning, sammenlignet med andre civiliserede Lande, staar meget højt i Henseende til almindelig Oplysning. Kun ganske undtagelsesvis findes der her i Landet Mennesker, der ikke have Skrive-, Læse- og Regnefærdighed og ere i Besiddelse af Religionens og Sædelærens første Begreber.

Ja, hvad mere er: Under den raske Udvikling, vort Fædreland i den sidste Menneskealder er bleven til Del, under den folkelige og kirkelige Friluft, der har taget Fart over Mængden, er der opnaaet noget langt bedre. Befolkningen er virkelig kommen til at erkjende Kundskabens og Oplysningens Værdi, at

„Kundskab er Magt, Uvidenhed Trældom," saa der nu rundt omkring er en Jagen efter, en Trang til Kundskab. Snese af Højskoler og Realskoler have rejst sig i alle Dele af Landet for at tilfredsstille Kravene, hvor den Undervisning, Almueskolen paa Basis af Frederik den sjettes Lov byder, ikke er fyldestgjørende. — Men selv mod denne viser sig Fremskridtet i Folkelivets Udvikling derved, at Skoletvangen i det væsenligste er bleven overflødig, saa der ikke er flere Skoleforsømmelser i de Skoler, hvor Bødesystemet gjennemføres, end i de, der ingen Mulkter diktere. Dette Faktum, holdt sammen med det forrige, giver klart til Kjende, at Tvang som Middel til at fremme Oplysningen nu har udspillet sin Rolle. Derfor maa under en eventuel Skolereform vore Lovgivere ikke forsømme at fæste Øjet paa dette, at:

al Skoletvang maa i Hovedsagen bortfalde.

(Sluttes.)

Meddelelse

fra Salling Højskole i Jebjerg.

Det 3. Fællesmøde for Eleverne vil i Aar blive afholdt den 24. Juni og ikke den 20., som det plejer, da der den Dag afholdes Fest i Skive for Stavnsbaandets Løsning, og der er Udsigt til, at den kan vinde stor Tilslutning. — Skolens Venner ere velkomne d. 24., ogsaa om de ikke ere Medlemmer af Elevforeningen. Der er Tjeneste i Jebjerg Kirke om Formiddagen og Sammenkomst med Foredrag paa Højskolen om Eftermiddagen i det nye Øvelseshus, som ventes færdigt til den Dag.

Venligsindede Blade bedes optage denne Meddelelse.

Bandagist Th. Bjerring,

Sygeplejeartikler & Forbindstoffer,

1, Frederiksberggade 1,

„Røde Kors" ved Siden af Apotheket.

Undertegnede anbefaler sit velassorterede Lager af reelle Vine, Rom, Cognac, Puncheessentser & Likører.

Særlig anbefales en mild og styrkende

hvid Oportovin

som fortrinlig for saadanne Syge, hvem Lægerne tilraader at drikke Vin.

Pris pr. 1/1 Btl. 2 Kroner.

Peter Buch,

Halmtorvet 8, København V.

Vestbirk Højskole

ved Horsens.

Undervisning for Karle fra November til April i de almindelige Højskolefag.

I en særskilt **Haandværkerafdeling,** der ledes af Arkitekt **Anton Hansen,** gives hver Dag Undervisning i geometrisk Tegning, Frihaandstegning, Projektionstegning og Fagtegning, med særligt Hensyn til det praktiske Livs Krav.

Betaling for Kost, Ophold og Undervisning i alle 5 Maaneder 145 Kr. Enkelte Maaneder 30 à 32 Kr.

Grønvold Nielsen,
Forstander.

Elegante Rejsehaandkufferter,

særdeles rummelige og solide, anbefales enhver à 5 Kr. pr. Stk., har før kostet 12 Kr. pr. Stk. Forsendes fra J. Knudsen, Bajlum pr. Roslev St.

Udstillingsgjæster

og andre Tilrejsende kan fra 1ste Maj for rimelig Pris faa Værelse og Kost for enkelte Dage eller for længere Tid paa **Københavns Højskole,** Chr. Winthersvej 25, Kjøbenhavn V. Hvem der ønsker at sikre sig Plads, maa helst i Forvejen skrive til mig derom. **F. Falkenstjerne.**

Folk fra Landet,

som kommer til Kjøbenhavn i Udstillingstiden, kan bo hos L. Rasmussen, Forhaabningsholms Allé, Nr. 5 A, 2den Sal til venstre.

Duemoses Antikvarboghandel,

Møntergade 24, Kjøbenhavn, K.

Vore gamle Forretningsvenner omkring i Landet og hvem andre, der maatte have Interesse af at gjøre sig bekjendt med vort righoldige Lager af **over 65,000 Bind ældre og nyere Literatur samt Musikalier,** bedes venligst at have Adressen i Erindring under deres Besøg her i Udstillingstiden.

R. Nielsen, Forretningsfører.

Haandværkere, Lærere til Feriekursus eller Tilrejsende, som kommer til Kjøbenhavn for kortere Tid, kan faa Bolig med fuld Kost til moderat Pris. Fuld Kost alene 30 Kr. mdl. Middagsmad 12 Kr. — Nørre-Søgade 33, 3dje S. o. G. tilh.

Julie Nielsen.

Elevmødet

paa Mellerup Højskole holdes d. 23., 24. og 25. Juni d. A. Der vil være Vogne ved Banegaarden i Randers den 23. ved Eftermiddagstogenes Ankomst. Tæpper maa medbringes. Betaling 75 Øre daglig. Inemeldelse sendes til Undertegnede inden d. 18. ds. (Dette Møde er kun for Elever.)

Jens Beck.

Ringe Friskole.

Den videregaaende Skole begynder atter til 1. Oktbr. Ved Hjælp af dennes Lærere gives fra 1. September Undervisning for unge Piger som vil uddannes til Lærerinder. Betaling for Undervisning, Kost og Bolig er 30 Kr. om Maaneden eller 300 Kr. aarlig.

Friskolelærer **L. Rasmussen,**
Ringe, Ringe St.

Theologisk Studium.

Danske unge Mænd, som føle sig drevne af Guds Aand til at virke som Ordets Tjenere i det af Herren anordnede Præste- og Prædike-Embede (1 Tim. 2, 1), kunne erholde den fornødne Uddannelse (2 Tim. 2, 2) i et treaarigt Kursus i „Chicago Theologial Seminary". Saadanne, som maatte være trængende, ville modtage fri Undervisning, fri Bolig og en Pengehjælp, som kan naa op til 120 amerikanske Dollars om Aaret.

Nærmere Oplysning erholdes ved i Tide at henvende sig til

P. C. Trandberg,
evangelisk-luthersk Præst,
Rømersgade 3, 1. Sal, Kjøbenhavn.

Elevmøde paa Høng Højskole.

Alle vore tidligere Lærlinger indbydes herved til det Møde, som efter Ønske agtes afholdt i Aar — og forhaabentlig herefter hvert Aar — St. Hansdag.

Anders Jørgensen.

I Hovedkommission hos Undertegnede har *„Udvalget for Folkeoplysningens Fremme"* i Aanledning af *Hundredaarsfesten for Stavnsbaandets Løsning* udgivet:

Den danske Bonde og Friheden.

Otte Foredrag over Bondestandens Fortid af

Johannes C. H. R. Steenstrup.

Andet Oplag. Pris: 1 Kr. 25 Øre.

Endvidere er udkommet:

Et Afsnit af den danske Bondestands Krønike. Af *C. E. F. Reinhardt.* 4de Oplag. Med Portræt af Kronprins Frederik, C. D. Reventlow, Chr. Colbjørnsen og Afbildning af Frihedsstøtten. Pris 90 Øre.

Høstgildet. Et Syngespil af *Th. Thaarup* samt Digterens Levnedsløb og et Udvalg af hans Digte ved *F. Nygaard.* Pris 66 Øre.

G. E. C. Gad,
Kjøbenhavn, K. — Vimmelskaftet 32.

Ansvarhavende Redaktør: **Henning Jensen.** — Rasmussen & Olsen. Kjøbenhavn.